

İNÖNÜ DÖNEMİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ: CUMHURİYET, AKŞAM VE VATAN GAZETELERİ ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Ekrem ÇELİKİZ¹

Arş. Gör. Gökhan KUZUCANLI²

ÖZET

Siyasal iktidarlar, iktidarlarını sağlamlaştırmak ve sürdürebilmek için genellikle kitle iletişim araçlarını kontrol etme eğilimindedirler. Cumhuriyetin ilk kuruluş yıllarında da medya, siyasetin denetim ve gözetiminde faaliyetlerini sürdürebilmiştir. Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü (1938-1950) döneminde basının ne kadar özgür olduğu sorusuna yanıt aranacaktır. 1938-1945 yılları arasında basını kontrol etme amacıyla çıkarılan kanunlar çalışmada ele alınacaktır. Dönemde yayınlanan gazetelerden siyaseti destekleyen ya da siyasete muhalefet eden gazetelerden örnekler verilecektir. Çalışmada kaynak taraması ve Van Dijk'in söylem analizi makro (tematik) analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda İnönü döneminde Türk basınının ağır bir sansür altında olduğu kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Basın özgürlüğü, İnönü dönemi, Türk basını, Basına Sansür, Cumhuriyet, Akşam, Vatan

THE FREEDOM OF PRESS IN THE PERIOD OF THE INONU: THE CASE OF THE CUMHURİYET, AKŞAM AND VATAN NEWSPAPERS

ABSTRACT

Political powers tend to control the mass media, in order to consolidate their power and maintain their power. In the early years of the Republic, the media continued to operate under the supervision and supervision of political power. In this study, the question of how free the Turkish press is in the period of İsmet İnönü(1938-1950) will be sought. The laws of 1938-1945 will be discussed in this study. Examples of newspapers published in the period that support political power or oppose political power will be given. In this study, the literature review and van Dijk's discourse analysis macro (thematic) analysis methods were used. As a result of the study, it was concluded that the Turkish press was under heavy censorship in İnönü period.

Keywords: Freedom of the press, İnönü period, Turkish press, Censorship of the press, Cumhuriyet, Akşam, Vatan

¹ Harran Üniversitesi GSF, ekremcelikiz@gmail.com

² Harran Üniversitesi GSF, gokhankuzucanli@harran.edu.tr

1. İNÖNÜ DÖNEMİNDE DÜNYANIN VE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU

Çalışmanın ilk bölümünde İsmet İnönü döneminin genel durumu hakkında bilgi verilecektir. Dünyada ve Türkiye’de yaşanan gelişmelere kısaca değinilmesi dönemin koşullarının daha iyi anlaşılmasına katkı sunacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı olarak seçilen İsmet İnönü döneminde, dünyanın ve Türkiye’nin genel durumu kısaca şu şekilde özetlenebilir:

I. Dünya savaşının ardından kurulan yeni dünya düzeninde barış ortamı sağlanamamıştır. Bunun sonucu olarak da I. dünya savaşının ardından barışın tam olarak tesis edilememesi sonucu, dünyada otoriter rejimlerin yükseldiği görülmektedir.

Rusya’da Stalin (1924-1953), Almanya’da Hitler (1933-1945), İtalya’da Mussolini (1922-1943) İspanya’da Franco (1939-1975), Portekiz’de Salazar (1932-1968) rejimleri vardır. Bu rejimlerin her birinin ortak özelliği ise diktatörlük rejimleri olmalarıdır.

I. Dünya savaşının ardından dağılan ve yıkılan Osmanlı İmparatorluğunun hüküm sürdüğü bölgelerde ise çok sayıda yeni devlet kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasının ardından savaş öncesi Osmanlı İmparatorluğunun hüküm sürdüğü Ortadoğu’daki Arap Coğrafyası, İngiliz ve Fransız manda yönetimlerinin etkisi altına girmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti, I. Dünya savaşı ve bunun ardından yapılan kurtuluş savaşlarının yaralarını Mustafa Kemal Atatürk’ün iktidarda olduğu (1923-1938) dönemde sarmaya çalışmıştır.

Atatürk döneminde özellikle ekonomi ile ilgili alanlarda yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti güçlendirilmeye çalışılmıştır. Üretim ekonomisine ağırlık verilmiş, yeni fabrikalar kurulmuş ve Türkiye Cumhuriyeti Atatürk döneminde hızlı bir ekonomik kalkınma dönemine girmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı seçilen İnönü döneminde Türkiye’nin II. dünya savaşına girme tehlikesi sorunu ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Cumhurbaşkanı olan İnönü, Türkiye’nin savaşa girmemesi için ülke içinde ciddi tedbirler almıştır. İnönü döneminde özellikle II. dünya savaşı yıllarında Türkiye’de savaş ekonomisi politikaları uygulanmıştır.

İnönü, etkin bir dış politika uygulayarak, II. dünya savaşına Türkiye’yi dahil etmemeyi başarmıştır.

İnönü, Atatürk devrine göre daha baskıcı bir otoriter yönetim kurmuştur. “Totaliter” özellikler taşıyan İnönü yönetiminin, kurullarla ilgili alt yapısı oluşturulur.

26 Aralık 1938’de Ankara ‘da toplanan CHP Kurultayı’nda İnönü, değişmez Genel Başkan seçilmiştir. Devlet partisi olarak CHP’nin parti tüzüğü de değiştirilmiştir. CHP’nin olağanüstü kurultayında yapılan tüzük değişikliğiyle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 375 üye ve 216 delegenin sürekli alkışları arasında “değişmez genel başkanlığa” seçilir. Ancak vefat eder, vazife yapamayacak şekilde hastalanır veya istifa ederse, genel başkanlığı sona erecektir. (Süleyman Kocabaş 2009, 64-65)

İnönü dönemindeki tek parti rejimi, kendine has bir devlet yönetimi biçimi de oluşturmuştur. İnönü döneminde mevcut hükümet anlayışı dışındaki görüşlerin ortaya çıkması, iktidara aykırı gelebilecek bilgilerin yayılması, iktidarın aleni bir şekilde eleştirilmesi pek de mümkün değildir. Örneğin kurtuluş savaşının önemli isimlerinden biri olan Kazım

Karabekir’de bu dönemde hükümeti eleştirdiği için yasaklı listesinde yer almıştır.

19 Eylül 1939’da Anadolu Ajansı aracılığı ile “Kâzım Karabekir’in beyanları dikkate alınmayacak ve ondan asla bahsedilmeyecektir” emri yayınlanmıştır. Benzeri bir emir, 23 Aralık 1940’ta Başbakan’ın emri ile Basın Yayın Genel Müdürlüğü aracılığı ile bütün illere gönderilir: “Mebus General Kâzım Karabekir’in 23 Aralık 1940 günü TBMM ‘de yaptığı beyanat gazetelerimizde hiçbir şekilde yayınlanmayacak ve bu beyanattan bahsedilmeyecektir.” (Şahhüseyinoğlu 2005, 55)

Bir milletvekilinin TBMM’de yapmış olduğu konuşmanın basında yer almaması için basına emirler gönderilmesi sansürün ne denli etkili olduğunun anlaşılması açısından önemlidir.

İnönü döneminin Türk demokrasisi açısından en önemli kazanımı 1945 yılı itibarıyla çok partili hayata geçilmesidir. İnönü, 19 Mayıs 1945 yılında okuduğu nutukta, Türkiye’de demokrasiye geçileceği müjdesini vermiştir.

Bu müjde bir anlamda 1945 öncesindeki dönemde Türkiye’de demokrasinin tam olarak uygulanmadığının da bir kanıtı niteliğindedir.

İnönü 1945 yılında yaptığı konuşmada demokratikleşme adımları olarak, Basın Kanunu, Cemiyetler Kanunu ve Ceza kanununda da değişiklikler yapılacağını açıklamıştır (Kabacalı 1994, 107-228).

İnönü döneminde demokrasiye geçiş çalışmaları 1947 yılında yapılan CHP kurultayında alınan kararlarla hız kazanmıştır.

Okullarda din derslerinin konulması, imam Hatip kurslarının açılması, hacca gitmenin serbest bırakılması gibi kararlar uygulamaya geçirilmiştir (Süleyman Kocabaş 2009, 378-379,536).

2. İNÖNÜ DÖNEMİNDE TÜRK BASINININ DURUMU

İsmet İnönü döneminde Türk basınında kuşkusuz II. dünya savaşının etkileri görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin II. Cumhurbaşkanı olan İnönü, kendi siyasal iktidarını sağlamlaştırmak için basını da kontrol etme gereği duymuştur. İnönü, kendi iktidarını sağlamlaştırmak adına Türk basını üzerinde çeşitli yöntemlerle baskı kurmuştur.

Öte yandan bu yıllarda Türk basını II. dünya savaşı ile ilgili olarak da bir taraf seçme gereği duymuştur.

1939 Yılında Cumhuriyet Başyazarının söyledikleri o dönemin Türk basını hakkında fikir edinmemize yardımcı olacaktır.

“Millî Şef’e, hükümete ve CHP ‘ye dil uzatmak yasaktı. Hükümetin genel tutumu hiçbir şekilde tenkit edilemezdi. Bu itibarla gazeteler daha ziyade dünya politikası üzerinde durmaya önem veriyorlardı. Gazetelerimiz, genel tutumlarını hükümet direktiflerine göre ayarlamak durumunda idiler”. Bizim hükümet de Batı demokrasilerine oldukça bir yakınlık göstermekle beraber, Ruslara ve faşistlere karşı açıkça cephe almaktan çekiniyordu. Bir gün Saraçoğlu, gazetecilerle yaptığı bir konuşmada, „en iyi rejimin Türk rejimi olduğunu, ileride bütün milletlerin bu rejimi benimseyeceğini” söylemişti. Fakat o günkü Türk rejimi ne idi? „Ne niyete yersen odur” anlamına gelebileceği için, aramızda bizim yönetim sistemimizle „muz rejimi” diye ara sıra şakalaşırdık. Başka başka ideolojilere sempati duyan yazarlar, Millî Şef’ten esirgemedikleri saygının gölgesine sığınarak ya komünizmi ya da faşizmi övmeye

bakarlardı. Zıt ideolojilere bağlı yazarların aynı gazete kadrosunda yer aldıkları sık sık görülürdü.” (Nadi 1965, 24-25)

İnönü dönemindeki basını değerlendirirken II. dünya savaşının Türk basınına olan etkilerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

İnönü dönemi basınına 3 kategoride değerlendirebiliriz: İktidar Yanlıları, II. dünya savaşındaki taraflardan müttefikleri destekleyen müttefik yanlıları ve yine II. dünya savaşındaki diğer grubu destekleyenler mihver yanlıları.

Savaşın seyrine, devlet politikasındaki değişikliklere göre farklılıklar oluşsa da bu gruplar ana hatları ile İkinci Dünya Savaşı yıllarında da savaş sonrasında da çizgilerini korumuşlardır. (ARABACI 2014, 29)

İktidar Yanlıları; İnönü döneminde doğrudan siyasal iktidarın denetimi altında olan basın yayın organları, en başta Anadolu Ajansı ve Radyolar ayrıca yazılı basından da Ulus ve Akşam gazeteleridir.

Özellikle Anadolu Ajansı ile hükümet, basını doğrudan bir şekilde kontrol etmiştir. (ARABACI 2014, 30)

İnönü dönemindeki gazetelerden Ulus gazetesinde zaman zaman bizzat İnönü’de yazılar yazmıştır.

Ulus gazetesi, hükümetin görüşlerini yansıtan bir gazetedir, Ulus gazetesi aslında 1920’de Ankara’da kurulan Hâkimiyet-i Milliye’nin 1934’ten itibaren adı değiştirilen devamı niteliğinde olan bir gazetedir.

Ulus gazetesinin Başyazarı CHP Ankara Milletvekili aynı zamanda basın birliğinin deşişmez genel başkanı Falih Rıfki Atay’dır.

Ulus gazetesinde dış politika yazıları da 1938-1946 arasında CHP’de milletvekili olarak görev yapan ve aynı zamanda hükümete danışmanlık yapan Ahmet Şükrü Esmer’dir. (ARABACI 2014, 30)

Ulus gazetesinin İnönü hükümeti ile ilgisini ortaya koyan en iyi kanıt 10 Ocak 1945 tarihli sayısında gazetenin 25. Yılı kutlanan İnönü’nün kendi el yazısıyla yazdığı yazıdır.

İnönü’nün Ulus “un önceki adı “Hâkimiyet-i Milliye”yi kullanarak yazdığı el yazılı metni şöyledir: “Büyük bayramı Hâkimiyet-i Milliye’ye kutlularım. Hâkimiyet-i Milliye adı millet ihtilâlinin ilk gününde büyük Reis tarafından verilmiştir. Büyük kararların heyecanlarını ilk önce hep Onun dilinden işittik. Hâkimiyet-i Milliye inkılâbın canlı bir abidesidir. İsmet”. “Ulus bugün 25 yaşında”, Ulus, 10 Ocak 1945, s. 1

Ulus gazetesinin İnönü’ye olan bağlılığı da yine gazetenin 25. Yılı kutlamalarına istinaden yazılan haberden görülmektedir. Gazete birinci sayfadan şöyle aktarılmıştır.

“Partimizin yüksek direktiflerini geniş halk yığınları arasında yaymaya hizmet eden “Ulus”, Millî Şefimiz İsmet İnönü’nün ve onun etrafında toplanan millî birliğin emrinde vazifesini bundan sonra da daima başarmak azmiyle bu yolda yürüyecektir.”

“Ulus bugün 25 yaşında”, Ulus, 10 Ocak 1945, s. 1.

İnönü döneminde açık bir şekilde İnönü hükümetini destekleyen bir diğer gazete ise Akşam gazetesidir.

Akşam gazetesinin baş yazarı aynı zamanda CHP milletvekili İnönü döneminin son dış işleri bakanıdır (ARABACI 2014, 31).

II.dünya savaşı yıllarında Türkiye’de yayımlanan gazetelerden bazıları Müttefik yanlısı devletleri (İngiltere, Fransa, Rusya ve ABD) bazıları da Mihver devletleri (Almanya, İtalya ve Japonya) destekler yayımlar yapmışlardır.

II. Dünya savaşına İnönü’nün dış politikadaki dengeli tutumu nedeniyle Türkiye fiilen katılmamıştır. Ancak savaşın sonlarına doğru Türkiye, Müttefik yanlısı devletlerin baskısı sonucunda mihver devletlerine karşı savaş ilan etmiştir.

Türkiye’nin II. dünya savaşı sonrasında müttefik devletlerle birlikte hareket etmesi, Türkiye’nin bundan sonraki süreçte de bu ülkelerle birlikte hareket etmesini sağlamıştır. II.dünya savaşı sırasında Vatan, Yeni Sabah, Tanin, Son Posta, Son Telgraf ve Vakit gazeteleri genellikle müttefik devletler yanlısı haber yapmışlardır.

Osmanlı İmparatorluğu, I. Dünya savaşına Almanya ile birlikte girmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasının ardından kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti’nde de Almanya’nın etkileri devam etmiştir. II.dünya savaşı yıllarında Türkiye’nin Almanya ile birlikte hareket etmesini ve savaşa girmesini isteyen gruplar vardır. Mihver yanlısı devletler lehine yayım yapan gazetelerin başında Cumhuriyet gazetesi vardır. Tasvir-i Efkâr gazetesi de mihver yanlısı devletleri destekleyen yayımlar yapmıştır.

Milli şef İnönü dönemi basını tek cümle ile özetlemek gerekirse basın tamamen iktidara eklenmiştir denilebilir.

Türk basın Birliğinin 10 Kasım 1939 tarihinde gerçekleştirilen ilk kongresinde Dahiliye Vekili Faik Öztrak, basının İnönü’nün işaretlerine göre hareket etmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

“Milletin göz bebeği olan Millî Şefimiz ve Reiscumhurumuz İsmet İnönü’nün her vesile ile matbuat ve onun hürriyeti hakkında bize ne güzel dersler verdiğini hepimiz bilirsiniz. Matbuatın esas prensipleri demek daha doğru olan bu işaretlere uymak hepimiz için millî ve vatani vazife olduğunu hatırlatmak bizim için borçtur” (Tan, 11 Kasım 1939).

İnönü’nün damadı olan Metin Toker’de basının bizzat İnönü tarafından kontrol altına alındığını ifade etmiştir.

“Meclis, hükümet hukuken vardır. Fakat politikayı bizzat ve doğrudan doğruya İsmet İnönü idare ediyordu... Millî Şef’in mahzurlu saydığı her şey Türkiye’de yasaktır... Bundan dolaydır ki, gazetelere gelen emirler arasında bazen, nasıl yorumlarda yazılması gerektiği bildiriliyordu... Başka emirlerde ise Millî Şef ile hata Millî Şef’in ailesiyle ilgili haberlerin büyük verilmesi bildiriliyordu. Bu mutlak hâkim İsmet İnönü’nün kudretini dosta düşmana gösterecekti. Bundan dolaydır ki, bütün harp yılları esnasında Cumhurbaşkanını bir konserde, bir temsilde, at yarışlarında gösteren fotoğraflar ‘devlet zoru’ ile parça parça yayınlandı” (Metin 1970, 21-26).

İnönü döneminde 1938-1950 yılları arasında yayınlanan önemli gazetelerden bazıları Vatan, Cumhuriyet, Akşam, Yeni İstanbul, Yeni Sabah, Son Posta, Tasviri Efkâr, Vatan, İkdam, Ulus, Tan ve Tanin gazeteleridir. Bu gazetelerin büyük çoğunluğu İstanbul merkezlidir. Ulus gazetesi ile Ankara’da yayımlanmaktadır. Ankara’da yayımlanan Ulus gazetesi CHP’nin yayın organı gibi hareket etmiştir. Ulus gazetesi 1945 sonrasında ise CHP’nin resmi yayın organı gibi hareket etmiştir (Emre 2009, 34).

II.dünya savaşının yaşandığı yıllarda gazete tirajları çok iyi durumda değildir. Baskı ve sansür ortamında gazetelerin tirajları oldukça düşüktür (Otmanbölük 1986, 142).

1943 yılında yayınlanan gazetelere baktığımızda 131 gazete, 172 haftalık 15 günlük ve aylık dergi yayımlanmaktadır.

Gazetelerin tirajları ise oldukça düşüktür. Gazetelerin tirajlarının düşük olmasında yeni harflerle okuma yazma bilme oranının düşük olması da etken olmuştur.

1945 yılları arasındaki dönemde İstanbul ve Ankara’da yayınlanan bazı gazetelerin tirajları ise şu şekildedir:

Gazeteler	Tirajı
Cumhuriyet	15-16 000
Ulus	10-12 000
Tan	10-12 000
Vatan	7-8 000
Yeni Sabah	8-10 000
Vakit	4-5 000
Son Posta	8-5 000
Tanın	8-5 000
Akşam	8-5 000
Son Telgraf	4.000
İkdam	4.000
Tasvir-î Efkâr	6.000

(Çavdar 1995, 390) (Koçak 1996) (Weisband 2002, 59-60)

Gazetelerin toplam tirajı 100 binin altındadır.

3. İNÖNÜ DÖNEMİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KISITLAYAN DÜZENLEMELER

İnönü hükümeti döneminde 1939-1945 arasında basına ciddi anlamda baskı uygulanmıştır. Bu baskıda II. dünya savaşının etkisi de olduğu söylenebilir.

O dönemde yürürlükte olan Anayasanın 77. Maddesi: “Matbuat, kanun dairesinde serbesttir ve neşredilmeden evvel teftiş, muayeneye tabi değildir”, ibaresi bulunmasına rağmen gazetecilik faaliyeti çok zorlu koşullar altında gerçekleştirilebilmiştir. İnönü döneminde basın ile ilgili düzenlemeler 1931 tarihli Matbuat Kanunu, Türk Ceza Kanunu, 1938 yılında kurulmuş olan Türk Basın Birliği, Matbuat Umum Müdürlüğü, Örfi İdare Kanunu ve 1942 yılında düzenlenen Basın Kartı düzenlemesi içermektedir.

Matbuat Kanunu

1931 yılında kabul edilerek yürürlüğe giren Matbuat kanunu, İnönü döneminde özgür basın ortaya çıkmasını engellemiştir. Basın, bu kanun nedeniyle adeta iktidara eklenmiştir.

Matbuat kanununun gerekçesinde ise matbuatın görevi açıklanmıştır. Görev olarak da memleketin ihtiyaçlarını anlamak ve bu konularda umumi efkârı temsil ve tenvir etmek olarak belirtilmiştir (Koç 2006, 18).

Matbuat kanununun gazete ve mecmuaların kapatılmasını içeren 16.bölümdeki 50,51 ve 52.maddeleri sıklıkla dikkate alınarak birçok gazete ve mecmua kapatılmıştır.

Özellikle 50.madde gerekçe gösterilerek gazeteler kapatılmıştır. Matbuat kanununun 50.maddesi ise şöyledir:

“50. Madde: Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti karar ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir. Bu suretle kapatılan gazete veya mecmuanın nesrine devam edenler hakkında 18’inci madde hükmü tatbik olunur. Bu suretle kapatılan bir gazetenin mesulleri tatil müddetince başka bir isim ile gazete çıkaramaz” (RG, 8 Ağustos 1931).

Matbuat kanununda ayrıca Türkiye dışındaki ülkelerde çıkan gazeteler ile ilgili hükümlerde bulunmaktadır. Matbuat kanununun 51.maddesi ise şöyledir:

“Yabancı bir memlekette çıkan bir gazete veya mecmuanın Türkiye’ye sokulması ve dağıtılması İcra Vekilleri Heyeti kararı ile menolunabilir. Dağıtılan nüshalar karardan evvel, İcra Vekilleri Heyetinden müstacelen karar alınmak üzere Dâhiliye Vekilinin emri ile toplattırılabilir. Menolunmuş gazeteleri memnuiyeti bilerek Türkiye’ye sokan ve dağıtanlardan 300 liraya kadar ağır para cezası alınır” (RG, 8 Ağustos 1931).

Matbuat kanunu, İnönü döneminde basın özgürlüğünün ortadan kaybolmasına sebep olmuştur. Matbuat kanunu gerekçe gösterilerek İnönü döneminin politikalarını eleştiren, hükümet aleyhine yayın yapan birçok gazete kapatılmıştır.

TCK ve Matbuat Suçları

İnönü döneminde basının özgür bir şekilde yayın yapamamasında dönemin Türk Ceza kanununun bazı maddeleri de etkili olmuştur.

Matbuat kanununun ihlali durumunda Türk Ceza kanununda ağır yaptırımlar konulmuştur.

Matbuat kanununun 6,7,8,20,22, 51 ve 56.maddeleri doğrudan suç ile ilgili maddelerdir. (Dönmezer 1946, 15)

Yine matbuat kanununda devlete yönelik işlenen suçlarla ilgili de ağır yaptırımlar bulunmaktadır.

Matbuat kanununda devletin şahsiyetine yönelik olarak işlenen suçlarla ilgili maddeler 127, 132, 133, 136, 137, 139, 140, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163 ve 164. Maddelerde belirtilmiştir.

Bu maddelere örnek teşkil edebilecek bu madde yaptırımların ne denli ağır olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir.

“TCK-Madde 127: Bu anlaşma matbuatla propaganda yapmak için vaki olmuş ise hükmolunacak ceza üçte bire kadar artırılır. Yabancı Devletin Türkiye Devleti aleyhine harp açması veya hasmane hareketlerde bulunması için yabancı ile anlaşan veya bu maksada

matuf fiiller işleyen kimse on seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Harp vuku bulursa ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası hükmolunur. Hasmane hareket vukua gelirse müebbet ağır hapis cezası verilir. Türkiye Devletini bitaraftuk ilanına veya bitaraftığın muhafazasına veyahut harp ilanına mecbur kılmak veya mecbur kılmaya matuf muameleler yapmak için yabancı ile anlaşan kimse beş seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Bu anlaşma matbuatla propaganda yapmak için vaki olmuş ise hükmolunacak ceza üçte bire kadar artırılır. Millî menfaatler aleyhine hareketlerde bulunmak maksadıyla yabancından velev ki bilvasıta olsun kendisi veya başkaları için para veya herhangi bir menfaat veya vaid kabul eden vatandaş, eğer fiil daha ağır bir cürüm teşkil etmiyorsa üç seneden on seneye kadar ağır hapis ve beş yüz liradan iki bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Aynı ceza para veren veya sair menfaat temin veya vadeden yabancı hakkında da tatbik olunur. Aşağıdaki hallerde ceza üçte birden aşağı olmamak üzere artırılır. “

Cezalarda dikkat çeken ise matbuat aracılığı bu suçların işlenmesi durumunda cezalar artırılmaktadır.

132 ve 133. maddelerde ise devletin gizli kalması gereken belgelerini her ne şekilde olsun yayımlayanlara ağır yaptırımlar getirmiştir. Bu yayınları yapanlara 8 yıldan başlayan ve müebbet hapse varan oranlarda cezalar öngörülmüştür.

Ceza kanunundaki 140.madde II. dünya savaşı döneminde basının en çok zarar gördüğü madde olmuştur.

Bu madde kapsamında “Devletin genel siyasetine dokunacak neşriyatta bulunduğu” gerekçesiyle birçok gazete kapatılmıştır.

Anayasayı ihlal eden veya teşebbüs edenlerin bu suçları neşriyat ile yaptıkları takdirde müebbet hapis cezasıyla cezalandırılmaktadır.

Yine 158.madde de Devlete yönelik suçlar kapsamında cumhurbaşkanına hakarete bulunmanın cezası da hapis cezasıdır.

159.madde ise Türklüğü, devletin resmi organlarını, güvenlik güçlerini, yargıyı tahkir ve tezyif edenler altı aydan üç seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır (Başak 1958, 41-56), RG, 8 Ağustos 1931).

Din Hürriyeti Aleyhine İşlenen Suçlar ceza kanununun 163.ve 177.maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddeler matbuatı ilgilendirmektedir.

“Madde-163: Devletin içtimai veya iktisadi veya siyasi veya hukuki temel nizamlarını, kısmen de olsa dini esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasi menfaat veya şahsi nüfuz temin ve tesis eylemek maksadıyla dini veya dini hassasiyeti veya dince mukaddes tanınan şeyleri alet ederek her ne olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Yukarıdaki fıkrada yazılı fiil yayın vasıtasıyla işlendiği takdirde verilecek ceza üçte birden yarıya kadar arttırılır. Yayım yeri veya yayım vasıtası veya yayım konusu bakımından az zarar umulan hallerde faile altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir. “

“Madde 175- Dinlerden birine ait dini işleri veya ibadet ve ayinin yapılmasını men ve ihlal eden kimseye altı aydan bir yıla kadar hapis ve Beş bin liradan yirmi Beş bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Fiilin islenmesi sırasında cebir, şiddet, tehdit veya hakaret vaki olmuş ise, faile bir yıldan iki yıla kadar hapis ve on bin liradan elli bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Allah'a veya dinlerden veya bu dinlerin peygamberlerinden veya kutsal kitaplarından veya mezheplerinden birine hakaret eden veya bir kimseyi dini inançlarından

veya mensup olduğu dinin emirlerini yerine getirmesinden veya yasaklarından kaçınmasından dolayı kınayan veya tezyif veya tahkir eden veya alaya alan kimseye altı aydan bir yıla kadar hapis ve Beş bin liradan yirmi Beş bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Üçüncü fıkrada yazılı suçlar, basın ve yayın yoluyla işlenirse ceza bir misli artırılarak hükmolunur. Birinci fıkrada yazılı suçların basın ve yayın yoluyla teşvik ve tahrik edilmesi halinde aynı ceza uygulanır” (RG, 13 Mart 1926).

Müstehcen Yayın, Şantaj ve Hakaret Suçları

Türk ceza kanununda şantaj, hakaret ve müstehcen yayın ile ilgili suçlar da düzenlenmiştir. Şantaj cezası 192.madde de belirtilmiş ve bir yıldan 3 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

Müstehcen yayınlarla ilgili suçlar ise TCK'nın 426, 427, 428. maddelerinde düzenlenmiştir.

Yalan haberlerin neşri ile ilgili suçlar TCK'nın 161 ve matbuat kanununun 24.maddesinde belirtilmiştir.

“TCK, Madde 161: Harp esnasında ammenin telaş ve heyecanını mucip olacak veya halkın maneviyatını kırarak veya düşman karşısında memleketin mukavemetini azaltacak şekilde asılsız mübalağalı veya maksadı mahsusa müstenit havadis yayan veya nakleden veya millî menfaatlere zarar verecek herhangi bir faaliyette bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır. Eğer fiil:

1. Propaganda ile veya askerlere tevcih olunarak işlenmişse, 2. Suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa verilecek ceza 15 seneden eksik olmamak üzere ağır hapistir. Eğer fiil, düşmanla anlaşma neticesi işlenmiş ise cezası müebbet ağır hapistir. Harp zamanında düşman karşısında milletin mukavemetini tehlikeye maruz kılacak şekilde kambioların tedavül kıymetini düşürmeye veya resmi veya hususi kıymetli evrakın piyasası üzerinde bir tesir yapmaya matuf hareketlerde bulunan kimse beş seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis ve üç bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılır. Eğer fiil suçlu tarafından bir yabancı ile anlaşma neticesi yapılmışsa ağır hapis cezası on seneden ve düşmanla anlaşma neticesi işlenmişse on beş seneden aşağı olamaz (RG, 13 Mart 1926). MK, Madde 34: Türk Ceza Kanunu hükümleri haricinde olarak matbuatta bilerek yanlış metinler veya bir kimseye atfedilmiş vesikalar yahut haddi zatinde doğru, fakat mündericatu tahrife uğratılmış metinler neşredenler bir haftadan bir aya kadar hapis ve 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olurlar “(RG, 28 Temmuz 1931).

Padişahlık, Hilafetçilik, Komünistlik ve Anarşistliği Tahrik

Saltanatın ve Hilafetin kaldırılmasından tahriklere meydan vermemek için 1881 sayılı MK ile basının bu iki konu hakkında tahrik edici yayın yapması yasaklanmıştır. Özellikle 1925'te yaşanan Şeyh Sait İsyanı ve ardından yaşanan Menemen Olayının kışkırtıcısı olarak basının görülmesiyle 1931 yılında basına yönelik ağır tedbirler getirilmiştir. MK'nin 40. maddesine eklenen hüküm ile basının hilafet, saltanat, komünistlik ve anarşistliği tahrik edici yayın yapmasının önüne geçilmiştir.

MK'nin 40. maddesinde padişahlık ve hilafetçilik yolunda ve komünistlik ve anarşistliği tahrik eden neşriyatta bulunulamaz yasağı getirilmekte ve bu yasağa aykırı hareket edenler, altı aydan üç seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılmaktadır (RG, 28 Mart

1931).

Türk Basın Birliği

Millî Şef döneminde basının kontrol altına alındığı en önemli araçlardan birini de 27 Haziran 1938’de kabul edilen ve 14 Temmuz 1938’de yürürlüğe giren Türk Basın Birliği (TBB) kanunu oluşturmuştur.

Kanunun önemli yanını, gazetecilerin zorunlu olarak birliğe üye olmasıdır. Çünkü birliğe üye olmayanlara gazetecilik yapma yetkisi verilmemektedir:

“Madde-2: Birliğin kanunî azasını teşkil eden kimseler, birlik dışında gazetecilik mesleğini icra edemezler. Bir gazete veya mecmuanın intişara başlamasından itibaren en çok bir ay içinde bu gazete veya mecmuanın sahihleriyle burada çalışan ve birinci maddede yazılı vasıf ve şartları haiz bulunan diğer gazeteciler birliğe yazılmak için müracaat etmeye mecburdurlar. Bu mecburiyete riayet etmeyenler, birliğe kaydolanuncaya kadar o yerin en büyük mülkiye âmirinin emriyle mesleklerini icradan menedilirler” (RG, 14 Temmuz 1938).

TBB’nin amacı, beşinci madde de belirtilmiştir. 5. maddede birliğin faaliyetinin üyeler arasında birlik ve beraberliği sağlamak olduğu belirtilmesine rağmen son cümlede cumhuriyetin menfaatleri doğrultusunda yayın yapılacak olması birliğin siyasi bir teşekkülden ibaret olduğunu ortaya koymaktadır:

“Madde-5: Birliğin teşkilinden maksat, birliğe dahil Türk basın mensuplarının maddî, manevî, ferdî ve müşterek menfaatlerini müdafaa ve temin etmek, meslekin şeref ve vakarını korumak, meslekte inzibat ve intizamı idame etmek, tesanüt duygularını kuvvetlendirmek, gazetecilik mektepleri veya meslek kursları açmak, beynelmilel meslek temasları yapmak, Türk basınıni temsil etmek, matbuatı millî maksatlar uğrunda uyanık ve toplu bir halde bulundurmak, Cumhuriyetin menfaatlerine hadim kılmaktır” (RG, 14 Temmuz 1938).

Örfi İdare Kanunu

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında devam eden süreç içinde gazetelerin kontrole tabii tutulduğu bir diğer düzenlemeyi, 25 Mayıs 1940 yılında yürürlüğe giren Örfi İdare Kanunu (ÖİK) oluşturmaktadır.

Kanunda matbuatı ilgilendiren Kısımı, Örfi İdarenin Vazife ve Salâhiyetlerinin belirtildiği 3. maddenin 6. fıkrasında geçmektedir. Bu madde ile Sıkıyönetim Komutanı’na doğrudan gazeteleri kapatma yetkisi verilmektedir:

“Gazete, kitap vesair matbuaların tab ve neşrini veya hariçten ithalini menetmek ve matbaaları kapatmak ve matbuat ve telgraf ve mektup üzerine sansür koymak” (RG, 25 Mayıs 1940).

Basın Kartı Nizamnamesi

Millî Şef, döneminde basını yasa kapsamına alan bir diğer düzenlemeyi ise Basın Kartı verilmesi oluşturmaktadır. Matbuat Umum Müdürlüğüne hazırlanan ve Devlet Şûrasınca tetkik edilen 19 Şubat 1942 tarihinde Basın Kartı Nizamnamesi kabul edilmiştir (RG, 18 Mart 1942). Nizamname, 3511 sayılı Basın Birliği Kanununun 31’inci maddesinde yer alan, “Birlik mensuplarına merkez idare heyetinin talebi ile Dahiliye Vekâleti tarafından birer (Basın Kartı) verilir. Bu kartların verilme şartları, meriyet müddeti, kartların hâmillerine temin edeceği kolaylıkların nelerden ibaret olacağı bir nizamname ile tespit olunur” hükmü gereğince hazırlanmıştır (RG, 14 Temmuz 1938).

İnönü Döneminde Türk Basınından Örnekler:

Bu bölümde Türkiye’nin II.cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü döneminde yayımlanan

gazetelerden örnekler tematik analiz yapılarak incelenmiştir. Örneklem olarak Cumhuriyet, Akşam ve Vatan gazeteleri belirlenmiştir. İnönü döneminde yayımlanan örnek gazetelerin tarihleri ise rastgele seçilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinin 1 Kasım 1942 yılında yayımlanan manşeti şöyledir:

“Millet Meclisi bugün açılıyor.

Milli şefimiz İnönü, saat 14:00’de yıllık nutuklarını irad buyuracaklar.”

Tematik analiz olarak manşet ve alt başlık incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ “Milli şefimiz İnönü” olarak takdim edilmiş ve gazetenin de milli şef İnönü’ye olan bağlılığı bu şekilde ortaya konulmuştur.

Cumhuriyet gazetesinin 2 Kasım 1942 yılında manşeti şu şekildedir:

“Milli şefin Meclise önemli Hitabı

Izdırabı azaltmak için, millet tahammülünü artırmak, muharebe dışında kalmak ve muharebeye girilirse şerefle ve selamle çıkmak için tek çare Cumhuriyet hükümetine candan yardım etmektir.”

Cumhuriyet gazetesi, İsmet İnönü’nün mecliste yaptığı konuşmayı “önemli hitabı” şeklinde manşetine taşımıştır. İsmet İnönü’nün meclise yaptığı hitabın son derece önemli olduğu haberin manşetiyle vurgulanmıştır. Haberin alt başlığında ise yine İsmet İnönü’nün sözleri doğrudan alıntı yapılarak kullanılmıştır.

3 Kasım 1942 yılında Cumhuriyet gazetesi manşeti şu şekildedir:

“Büyük Millet Meclisinin Tarihi Celsesi, hükümetimiz geniş ekonomik tedbirler aldı.”

Cumhuriyet gazetesi, meclis oturumunu tarihi celse olarak sunmuş ve alınan ekonomik tedbirlerin de bu tarihi celsede alındığını vurgulamıştır. Alınan ekonomik tedbirlerin vatandaşa olan olumsuz etkileri hakkında haberde herhangi bir vurgu yapılmamış, aksine ekonomik tedbirlerin gerekli olduğu tarihi celse manşetiyle vurgulanmıştır.

4 Kasım 1942 yılında Cumhuriyet Gazetesi manşeti şu şekildedir:

“Pahalılık Belası

Vaziyetin istediği en kesin ve çetin tedbirlerin hemen alınmasına geçilecektir.”

Cumhuriyet gazetesi pahalılık belası manşetiyle pahalılığın hükümetle bir ilişkisi olmadığını vurgulamak istemiş ve haberin hemen alt başlığında da pahalılığı ortadan kaldırmak için gerekli olan tüm tedbirlerin hemen alınacağını vurgulayarak haberi devam ettirmiştir. Bu haberde yine pahalılığın sorumlusunun hükümet olmadığı örtülü bir şekilde haberde vurgulanmıştır.

5 Kasım 1942 yılında Cumhuriyet Gazetesi manşeti şu şekildedir:

“Milli Şefin Nutku, tarafsız devletler basınında en candan ve en samimi yankılar uyandırmakta devam ediyor”.

Cumhuriyet gazetesi manşetinde İsmet İnönü’nün nutkunun tüm dünyada yankı uyandırdığını haberde vurgulamıştır.

Akşam gazetesinin 26 Eylül 1943 tarihli gazete manşeti de şu şekildedir:

Müttefik Kuvvetler Napoli Önünde,

İtalya’da her tarafta ileri hareketi devam ediyor,

Akşam gazetesi manşetinde II. dünya savaşı ile ilgili gelişmeleri manşetten vermiştir. Müttefik devletlerin savaşta ilerlediğini haberde ön plana çıkartmıştır.

Akşam gazetesinin 27 Eylül 1943 tarihli gazete manşeti şu şekildedir:

“Dil bayramının 11.yıl dönümü

İstanbul’da ve yurdun her tarafında büyük bir törenle kutlandı.”

Akşam gazetesi manşetinde dil bayramının bütün yurttaki kutlanmasını büyük bir törenle kutlandı manşetiyle okurlarına duyurmuştur. Abartılı ifadeler gazete manşetinde yer almıştır.

Akşam gazetesinin 28 Eylül 1943 yılında gazete manşeti şu şekildedir:

Cumhur reisi Erzurum’da

İsmet İnönü halkevinde Erzurumlulara mühim bir hitabede bulundu.

Cumhuriyet hükümetlerinin Erzurum’da ilgileri artacak, devam edecektir.

Akşam gazetesi manşetinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün Erzurum’a yaptığı gezide konuşmasını “mühim bir hitabede bulundu” manşetiyle vererek, İnönü’nün konuşmasının ne kadar önemli olduğunu haberde vurgulamıştır.

Akşam gazetesinin 29 Eylül 1943 yılında gazete manşeti şu şekildedir:

“Milli şef İsmet İnönü’nün Karşılara hitabesi, Kars bütün vatanın gözünde kıymetli bir cevherdir”.

Yine aynı şekilde Cumhurbaşkanı’nın Kars’a yapmış olduğu gezide yapmış olduğu konuşmalar, doğrudan alıntı yapılarak haberde manşetten verilmiştir.

Akşam gazetesinin 30 Eylül 1943 yılında gazete manşeti şu şekildedir:

“Bulgaristan mihvere sadık kalacak, Bulgarlar işgal ettikleri araziye Yunanlara ve Sırlara iade etmeyeceklermiş.”

Akşam gazetesi yine haberlerde II. dünya savaşı hakkındaki gelişmeleri manşete taşımış ve savaşın durumu hakkında bilgileri okurlarına aktarmıştır.

Vatan gazetesinin 24 Mart 1941 tarihli manşeti şu şekildedir:

“Belgrad kararsız, büyük Britanya ile Türkiye, Yunanistan balkanlar istiklalini muhafazaya çalışıyor”.

Harbe daima hazırız, her birimiz biliriz ki harbi yüzde yüz göze almak ve içimize yatırmak; sulhu koruyabilecek yegâne yoldur”.

Vatan gazetesi de haberin manşetinde II. dünya savaşının genel durumu hakkında okurlarını bilgilendirmiştir. Haberin hemen devamında gazetesinin baş yazarının (Ahmet Emin Yalman) köşe yazısı alt manşet olarak verilmiş ve haberde ön plana çıkarılmıştır.

Vatan gazetesinin 25 Mart 1941 tarihli manşeti de şu şekildedir:

“Şayet bir tecavüze uğrarsak ...

Ve müdafaa harbine girersek, Sovyet Rusya ile aramızda mevcut olan ademi tecaviüz paktına istinaden: Sovyet Birliğinin Tam Bitaraflığına Güvenebiliriz”.

Gazete manşetinde yorum yaparak II. dünya savaşında eğer Türkiye savaşa girerse savaşan taraflar arasında hangi tarafta yer alması gerektiği konusunda manşet atılmıştır.

II. Dünya savaşı esnasında yayımlanan gazetelerden bazıları mihver devletler, bazıları da müttefik devletler yanında Türkiye'nin savaşa girmesi gerektiği konusunda haberler hazırlamışlardır. Vatan gazetesi de açık bir şekilde Türkiye'nin savaşta girmesi gereken blok hakkında açık bir şekilde yönlendirme yapmıştır.

Vatan gazetesinin 26 Mart 1941 tarihli manşeti de şu şekildedir

“Gideceğimiz yol muayyendir.

Bu yol, Emniyetimiz ihlal edilmek istendiği gün, son ferdimize kadar anayurdu, atalarımıza layık bir kahramanlıkla müdafaa yoludur.

Vatan gazetesi manşetinde yine savaş ile ilgili bir yorum yapmıştır. Milli duyguları harekete geçirici ifadeler haberin manşetinde kullanılmıştır.

“Yunan Milli Bayramı

Cumhur reisimiz ve cumhuriyetimiz erkani kardeş ve dost elen milletine bütün Türklerin duygusunu belirten mesajlar gönderdiler”

Vatan gazetesi bir diğer manşetinde ise Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Yunan Milli bayramı konusundaki sözlerini doğrudan alıntılarak manşete taşımıştır. İsmet İnönü'nün sözleri haberlerde ön plana çıkartılmıştır.

Vatan gazetesi 27 Mart 1941 Perşembe manşeti şu şekildedir:

“941 in iki aylık ticaret muvazenesi

İthalat ve ihracat farkı lehimize olarak (19.641.016) liradır”.

Vatan gazetesi manşetine ekonomiyle ilgili bir gelişmeyi almış ve dış ticaret rakamlarının Türkiye'nin lehine olduğunu haberlerde vurgulamıştır.

28 Mart 1941 tarihli vatan gazetesi manşeti şu şekildedir:

“Birçok milletlere efendilik yapmış olan Türk, daima efendi olarak kalacaktır.

Vatan gazetesi manşetinde milletvekili Şemsettin Günaltay, Eminönü halkevlerinde yapmış olduğu konuşmayı manşetinden vermiş, haberde milliyetçi bir söylem kullanılmıştır.

Kıral Petro, Yugoslavya idaresini eline aldı. Svetkoviç ve arkadaşları tevkif edildi.

Vatan gazetesi haberinde II. dünya savaşıyla ilgili gelişmeyi alt manşet olarak vermiştir.

Öte yandan rastgele seçilen bazı tarihlerde de gazete manşetleri şu şekildedir:

12 Kasım 1942 tarihli Akşam gazetesi manşeti şu şekildedir:

“Hükümetin aldığı tedbirler memlekete iyilik, genişlik getirecektir. Muvaffakiyetlerin yarısı vatandaşların iyi niyetine bağlıdır.

Yiyecek satan bazı toptancı tacirler mahkemeye veriliyor.”

Gazete ekonomiyle ilgili alınan kemer sıkma tedbirlerinin memlekete faydalı olacağını haberlerde belirtiyor. Halbuki alınan tedbirler vatandaşın ekonomik durumunu daha da zorlaştıracak türden tedbirler.

18 Eylül 1942 tarihli Cumhuriyet gazetesinde manşetten verilen haber şu şekildedir:

“Milli Şef İnönü dün sabah İstanbul'a şeref verdiler”

Gazete cumhurbaşkanının İstanbul'a yapmış olduğu geziyi abartılı kelimeler ile

okurlarına duyurmuştur.

4 Nisan 1939 tarihli İkdam gazetesinde manşet şu şekildedir:

“Millet, milli şefimize itimadını yeniledi.

6.millet meclisi dün toplanarak ismet İnönü’yü ittifakla reisi cumhur intihap etti.

Mecliste tarihi bir celse

İnönü Mecliste sadakat yeminini ederken salon alkıştan sarsıldı.”

Gazete manşetinde abartılı cümleler kullanmıştır. Açık bir şekilde gazete milli şefe olan bağlılığını manşete taşımıştır.

12 Kasım 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesi manşeti şu şekildedir:

İsmet İnönü, Cumhur Reisi seçildi.

Büyük Millet Meclisi, 348 mevcudun tam ittifakıyla Lozan kahramanını devlet riyasetine intihap etti.

İsmet İnönü’nün Nutku

Cumhuriyet gazetesi, Cumhurbaşkanı ile ilgili bu haberde cumhurbaşkanını öven ifadeleri kullanmıştır.

Ocak 1943 tarihli cumhuriyet gazetesinde manşet olarak şu şekildedir:

“Başvekilin Mühim Beyanâtı

Türk Milletinin tek bir arzusu vardır: Barış içinde kalmak. Türk toprağı taarruza uğrarsa millet bir tek insan gibi ayaklanacaktır.”

Cumhuriyet gazetesi bu haber başlığında da Cumhurbaşkanının açıklamalarını “Mühim Beyan” ifadesiyle verilerek konuşmanın önemi ortaya konulmuştur.

1 Nisan 1939 tarihli cumhuriyet gazetesinin manşeti şu şekildedir:

“Cumhur reisimizin tabloları”

Cumhurbaşkanının yaptığı her eylem gazetelerde haber olarak yer almıştır.

20 Nisan 1944 tarihli Cumhuriyet gazetesinin gazete manşeti de şu şekildedir:

“Milli şefin tarihi Nutku

Dünkü nutuk, milli rejimimizin millet adına yapılmış ateşli ve harikulade bir müdafaası oldu.”

Gazete manşetinde Cumhur reisi öven sözler ön plana çıkartılmıştır.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün ardından Cumhurbaşkanı olarak seçilen İsmet İnönü döneminde Türk basınını, basın özgürlüğü açısından değerlendirdiğimizde Türk basının ağır bir baskı altında olduğu görülmektedir.

İnönü’nün iktidarda olduğu dönemde II. dünya savaşı meydana gelmiştir. Savaş yıllarında basına sansür daha büyük boyutlara ulaşmıştır.

Özellikle matbuat kanunu, Türk ceza kanunu, Basın kartı nizamnamesi gibi yasal

düzenlemelerle medya, siyasal iktidara bağımlı hale getirilmiştir.

İsmet İnönü döneminin politikalarını eleştiren gazeteler, çok ağır yaptırımlarla karşı karşıya kalmışlardır. En ağır yaptırımlardan biri ise gazetelerin kapatılması olmuştur.

İnönü döneminde Türk dış politikası konusunda siyasal iktidardan bağımsız haber yapabilmek neredeyse olanaksızdır.

İnönü döneminde gazetecilik mesleğini icra edenlerin büyük çoğunluğu, aynı zamanda iktidar partisi CHP'nin üyeleridir. İnönü döneminin bakanları, bizzat gazetecilerle irtibata geçerek istedikleri şekilde haberlerin yayımlanmasını sağlamışlardır.

İnönü döneminde 1938-1945 arasında yayın yapan gazetelerden seçilen örneklerde de yapılan analizlerde de gazetelerin manşetlerinde ve alt haber başlıklarında hükümet aleyhine bir haber yapamadıkları görülmektedir. Manşetlerde İnönü hükümetine olan bağlılık göze çarpmaktadır. “Milli Şefimiz İnönü”, İnönü'nün konuşması “büyük coşkuyla karşılandı” gibi ifadeler manşetlerde ön plana çıkarılmıştır.

Kaynakça

ARABACI, Caner. *Basın Kanunu ve İnönü Dönemi Türk Basını*. KONYA, KONYA, 2014.

Başak, Gültekin ve Müftüoğlu, Hakkı. *Basın-Yayın ve Turizm Mevzuatı*. İstanbul: Hamle Matbaası, 1958.

Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*. İstanbul: imge Yayınları, 1995.

ÇELİKİZ, Ekrem. «“DENGELİLİK BAĞLAMINDA TV HABERCİLİĞİ: 2014 TÜRKİYE CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ ÖRNEĞİ.» *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science* 5, no. 25 (Temmuz 2018): s. 132-165.

Dönmezer, Sulhi. *Matbuat Suçları*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1946.

Emre, A. Elif,. (Derleyen: Korkmaz Alemdar). *Adımız Andımızdır: Ulus, Türkiye'de Kitle İletişimi Dün-Bugün Yarın*. Ankara: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2009.

Kabacalı, Alpay. *Türk Basınında Demokras*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.

Koç, İ. Ceyhan. *Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkiler*. İstanbul: Siyasal Kitapevi, 2006.

Koçak, Cemil. *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

Metin, Toker. *Tek Partiden Çok Partiye*. İstanbul: Milliyet Yayınları., 1970.

Nadi, Nadir. *Perde Aralığından* . İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1965.

Noam Chomsky, Edward S. Herman , David Peterson , Justin Podor. *Medyanın Kamuoyu İmalatı*. İstanbul: CHİVİYAZILARI YAYINEVİ , tarih yok.

Otmanbölük, Günvar. *Babiali'nin Yarım Asırlıkları*. Gazeteciler Cemiyet, 1986.

Süleyman Kocabaş. *inönü Dönemi Milli Şef Yönetimi-Demokrasiye Geçiş 1938-1950, İstanbul, 2009, s. . İstanbul, 2009.*

Şahhüseyinoğlu, H.Nedim. *Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür, , Ankara, 2005, s. 55. . Ankara: Paragraf Yayınları, 2005.*

Weisband, Edward (2002),(Çevirenler: M.A. Kayabağ). , *2. Dünya Savaşı ve Türkiye. . İstanbul: Örgün Yayınları, 2002.*

Yaşın, C.(2013). *Medya ve Siyaset, Medya, Siyaset, Kültür, (Ed: Ömer Özer),. Medya ve Siyaset, Medya, Siyaset, Kültür. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, AÜ Yayın No: 283Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2013.*

Gazeteler:

Cumhuriyet:12 Kasım 1938

Cumhuriyet: 1 Kasım 1942

Cumhuriyet:2 Kasım 1942

Cumhuriyet:3 Kasım 1942

Cumhuriyet: 4 Kasım 1942

Cumhuriyet: 5 Kasım 1942

Akşam:12 Kasım 1942

Akşam: 27 Eylül 1943

Akşam:28 Eylül 1943

Akşam:29 Eylül 1943

Akşam: 30 Eylül 1943

Vatan: 24 Mart 1941

Vatan:25 Mart 1941

Vatan:26 Mart 1941

Vatan:27 Mart 1941

Ulus:10 Ocak 1945

Tan: 11 Kasım 1939

RG: 8 Ağustos 1931

RG: 13 Mart 1926

RG: 28 Temmuz 1931

RG: 28 Mart 1931

RG:14 Temmuz 1938

RG:25 Mayıs 1940